

دفتر عقل و قلب

پرتوی از اندیشه‌های عرفانی

و فلسفی امام خمینی (ره)

عابدی، احمد، ۱۳۳۹-

دفتر عقل و قلب / احمد عابدی . - قم: زائر، ۱۳۸۳.

هـ، ۲۹۰ ص.

۹۶۴-۸۵۶۷-۵۷-۳

کتابنامه به صورت زیر نویس.

[کنگرة بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانات فرهنگی قم]

۱. خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۰-۱۳۶۸. ابعاد

عرفانی، ۲. عرفان - مقاله ها و خطابه ها.

ع ۲ ع ۳ ۸۵۷۴/۵ DSR

کنگرة بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه و مکانات فرهنگی قم

مجموعه آثار شماره ۵

دفتر عقل و قلب

نویسنده: احمد عابدی

صفحه آرا: محمد علی محمدی

ناشر: انتشارات زائر - آستانه مقدسه

لیتوگرافی: امام سجاد علیه السلام

چاپخانه: باقری

نوبت چاپ: اول، بیار ۸۵

شمارگان: ۱۰۰۰

بهاء: ۱۵۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۸۵۶۷-۵۷-۳

● کلیه حقوق نشر برای آستانه مقدسه قم محفوظ است.

مرکز پخش: قم، میدان شهداء (چهار راه بیمارستان)

تلفن: ۷۷۲۲۵۱۹ ص.پ. ۳۵۹۷-۳۷۱۸۵

فهرست مطالب

۱		مقدمه کنگره
۵		پیشگفتار
۵		«مردی از قم»
۷		باریکتر از مو
۸		تعریف عرفان
۹		شناخت حق متعال
۱۲		اسمای الهی
۱۹		اسم اعظم
۲۰		۱. اسم ذات
۲۱		۲. حقیقت اسم اعظم
۲۶		۳. رابطه اسم اعظم با اسم متأثر
۲۷		۴. ادعیه اسم اعظم
۳۰		۵. حاملان اسم اعظم
۳۳		۶. امکان تعلیم اسم اعظم
۳۵		۷. خواص و آثار اسم اعظم
۳۶		۸. خفای اسم اعظم
۳۷		۹. تفاضل بین اسمای الهی
۳۹		۱۰. تعداد اسم اعظم
۴۱		حجاب‌های نورانی و ظلمانی
۴۲		مقدمه

فصل اول: تعداد حجاب ها	۴۳
اصل دوم: اقسام و انواع حجاب ها	۴۷
مقدمه	۴۷
اصل اول: حجاب علم	۴۸
فصل دوم: حجاب تقیدات	۵۱
مقدمه	۵۹
فصل اول: تیمن به ذکر چند حدیث	۶۱
فصل دوم: بیان برخی از حجاب های نورانی	۶۴
فصل سوم: محجوبان	۶۸
فصل چهارم: کشف حجاب	۶۸
انسان کامل از دیدگاه امام خمینی (ع)	۷۱
مقصود از انسان	۷۲
ولایت مطلقه	۷۶
خلافت ظاهری و باطنی	۸۱
نشانه ها و اوصاف انسان کامل از دیدگاه امام خمینی (ع)	۸۱
۱. انسان کامل مخاطب کلام خدا در مرتبه واحدیت	۸۱
۲. معجزه	۸۲
۳. اسم اعظم	۸۴
۴. ندانستن حدّ یقف	۸۶
۵. مقام عبودیت	۸۷
۶. عقل کل و روح کل	۸۸
۷. مقام تدلّی	۸۹
۸. مقام قاب قوسین	۸۹
۹. مقام «اودنی» یا قلب وسیع	۹۰

۹۰	۱۰. ظهور و تجلی حق متعال در انسان کامل
۹۳	باز هم انسان کامل
۹۶	تعریف انسان کامل
۹۷	ضرورت وجود انسان کامل
۱۰۱	نقش انسان کامل در نظام هستی
۱۰۷	ادب دعا
۱۱۷	تأویل قرآن از دیدگاه امام خمینی علیه السلام
۱۱۷	مقدمه
۱۱۷	ضرورت تأویل
۱۲۰	تفاوت تفسیر و تأویل
۱۲۹	کلام خدا و کتاب خدا
۱۲۹	مقدمه
۱۲۹	معنای کلام
۱۳۲	معنای کتاب
۱۳۴	معنای کلمه خدا
۱۳۵	تفاوت کلام و کتاب
۱۳۶	اقسام کلام
۱۳۷	مخاطب کلام الهی
۱۴۱	اعجاز قرآن از منظر امام خمینی علیه السلام
۱۴۱	اعجاز یا تحدی قرآن
۱۴۳	وجه اعجاز قرآن
۱۴۳	آیات اعجاز قرآن در چیست؟
۱۴۶	وجوه اعجاز قرآن
۱۵۰	بالاترین و بزرگترین وجه اعجاز قرآن

۱۵۲	جامعیت قرآن از معجزات آن است.
۱۵۶	فهرست منابع
۱۵۷	نیم نگاهی به استادان و آثار عرفانی امام خمینی علیه السلام
۱۵۷	مقدمه
۱۵۸	مشایخ عرفانی حضرت امام خمینی علیه السلام
۱۶۱	آثار عرفانی امام خمینی علیه السلام
۱۶۹	آراء فلسفی امام خمینی علیه السلام
۱۷۳	راه شناخت حقایق اشیاء
۱۷۷	اهتمام به فلسفه اشراق
۱۷۹	تعریف فلسفه
۱۸۰	موضوع فلسفه
۱۸۱	تعریف وجود
۱۸۲	خیر بودن وجود
۱۸۳	بحث جعل و اصالة الوجود
۱۸۷	اشتراک معنوی و تشکیک مراتب وجود
۱۸۹	حقایق متباینه
۱۹۱	وجود رابط
۱۹۲	ثابت و حال
۱۹۴	امتناع اعاده معدوم
۱۹۵	صرف الشیء لا یتثنی ولا یتکرر
۱۹۶	امکان ماهوی و امکان وجودی
۱۹۶	حدوث اسمی
۱۹۸	کلی طبیعی
۱۹۹	حرکت جوهری و تجدد امثال

۲۰۴	علم
۲۰۵	اراده
۲۰۷	تفسیر کراحت
۲۰۹	شمول اراده خدا
۲۱۰	شرور
۲۱۱	عناية الهية
۲۱۲	بسيط الحقيقة كل الاشياء
۲۱۳	معرفت نفس
۲۱۴	تکامل برزخی
۲۱۴	زیارت قبور
۲۱۷	احیای میراث فلسفی امام خمینی علیه السلام
۲۳۵	اندیشه‌های اخلاقی - عرفانی امام خمینی علیه السلام
۲۳۵	تعریف اخلاق
۲۳۷	موضوع اخلاق
۲۳۹	حدیث اول از چهل حدیث امام
۲۳۹	قصه ایسال و سلامان
۲۴۱	سطح
۲۴۲	تفاوت بین علم و معرفت
۲۴۴	تفاوت‌های بین علم و عرفان از نظر امام
۲۴۸	آشنایی با آثار اخلاقی حضرت امام
۲۴۸	جهاد اکبر
۲۴۸	تفاوت بین عالم و مهذب
۲۴۹	رابطه بین علم و تهذیب
۲۵۲	توجه به آداب ظاهری دعاها

۲۵۲		زدودن اختلاف بین علما
۲۵۲		بهشت و جهنم از دیدگاه امام
۲۵۳		بهشت و جهنم اعمال
۲۵۳		بهشت و جهنم اخلاق
۲۵۵		نکاتی اخلاقی از کتاب چهل حدیث
۲۵۶		نشانه‌های اخلاص از دیدگاه امام
۲۵۷		نکاتی عرفانی
۲۵۸		معنای قرب به خدا
۲۵۹		چند نمونه از فضایل و رذایل از دیدگاه امام
۲۶۳		نگرش امام خمینی علیه السلام به چهار کتاب حدیثی
۲۶۳		مبنای استواری کتب حدیث
۲۶۵		برخی کتب حدیث در نگاه امام علیه السلام
۲۶۵		الف) صحیفه سجادیه
۲۶۵		و اما اعتبار کتاب «صحیفه سجادیه»
۲۶۹		ب) مصباح الشریعة
۲۷۰		ج) کتاب من لا یحضره الفقیه
۲۷۲		د) بحار الأنوار
۲۷۳		احادیث فقهی در غیر کتاب‌های حدیثی
۲۷۵		معرفی اجمالی کتاب «المکاسب المحرمه»، ج ۱
۲۸۱		آشنایی با کتاب «مناهج الوصول الی علم الاصول»
۲۸۵		فهرست منابع

مقدمه کنگره

حضرت امام صادق علیه السلام:

«حرم ما اهل بیت علیهم السلام، شهر قم است. آنجا بانویی از فرزندانم به نام فاطمه دفن می شود، بهشت بر هر که او را زیارت کند، واجب می گردد»^(۱).

قم که به لقب «حرم اهل بیت علیهم السلام» مفتخر گردید، نه تنها به جهت وجود مردمی است که در آن به حسن عبادت و توحید عبادی در قیام و رکوع و سجود شناخته شده اند^(۲)، و در آرمان شهر اسلامی گرد حضرت مهدی علیه السلام اجتماع کرده و به یاری آن حضرت قیام خواهند نمود، و نه صرفاً به جهت وجود بزرگ ترین حوزه علمی و حدیثی و معرفتی شیعه در آن، بلکه این شهر مفتخر است که چونان صدفی زمینی، گوهر آسمانی و ملکوتی فرزندان باب الحوائج الی الله را در بر گرفته و مسجد اولیای الهی گردیده است. اگر در گذشته شهر قم محل محدثان بزرگ و معبد و سجده گاه فاطمه معصومه علیها السلام بوده، امروزه نیز پرچم دار فرهنگ ناب فقه جعفری و معنویت و عرفان بوده و ضمن تربیت و پرورش یاران امام عصر ارواحنا فداه، زائران حضرتش را با معارف بلند دینی میزبانی می کند. آری، «زبید اگر خاک قم به عرش کند فخر»^(۳).

۱. «سفینه البحار» ج ۲، ص ۴۴۶.

۲. «مستدرک الوسائل» ج ۱۰، ص ۲۰۶.

۳. «دیوان امام خمینی» ص ۲۵۷.

قم، شهری است که بر ولایت و مودت اهل بیت علیهم السلام پایه گذاری شده و به همین جهت، پایگاهی برای علویان و شیعیان و دژ تسخیرناپذیری علیه ستمگران بوده است و ائمه علیهم السلام با تعبیراتی خاص و بلند از این شهر یاد کرده‌اند^(۱).

از هنگامی که شهر قم مسکن حضرت سنی، فاطمه معصومه علیها السلام گردید، بُعد فرهنگی و معنوی آن در کنار تحولات اجتماعی و سیاسی متحوّل و شکوفا شد، و از چنان موقعیتی برخوردار شد که جناب حسین بن روح رضوان الله علیه، از نواب اربعه، تأیید محتوای یک کتاب علمی و فقهی را مشروط به نظر مساعد علمای قم نمود^(۲). وجود حوزه غنی و بزرگ شیعه، در این شهر و دفاع علمی از اسلام راستین به وسیله تألیف کتابها، اعزام مبلغان و زادگاه انقلاب اسلامی بودن و... همه و همه به برکت وجود فرزندان رسول خدا، کریمه اهل بیت علیهم السلام در این شهر است.

از آنجا که سال ۱۳۸۴ ه.ش. بایک هزار و دویست و پنجاهمین سالگرد ولادت آن حضرت، و نیز با پایان تجدید طلاکاری گنبد مطهر - که در زیبایی کم نظیر و بلکه بی نظیر است - مقارن شده، به منظور معرفی بیشتر آن حضرت و تبیین جایگاه ویژه شهر قم در ترویج فرهنگ تشیع، به دستور تولیت عظمای آستانه مقدسه، حضرت آیه الله مسعودی دام عزه «کنگره بزرگداشت شخصیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام و مکانت فرهنگی قم» شروع به فعالیت نمود. و در چهار موضوع ذیل:

الف. حضرت معصومه علیها السلام و آستانه مقدسه؛

ب. قم و فرهنگ تشیع؛

ج. حوزه علمیه قم؛

د. انقلاب اسلامی در قم،

با محوریت آستانه مقدسه، حدود پنجاه جلد کتاب در موضوعات فوق که اکثر آنها

۱. «بحار الانوار» ج ۵۷، ص ۲۱۷.

۲. «کتاب الغیبه» شیخ طوسی، ص ۲۴۰.

جنبه تألیف داشته و برخی دیگر جنبه ترائی دارد و توسط محققان تألیف و تصحیح شده، اهتمام ورزیده است.

آثاری که در محورهای فوق تدوین و نگارش یافته تنها قدم کوچکی است که می تواند نقطه شروعی برای تحقیقات گسترده و عمیقی باشد که سزاوار موضوعات یاد شده است.

کتاب حاضر به اندیشه های عرفانی یکی از بزرگترین مفاخر قم حضرت آیه الله العظمی امام خمینی قدس سره و نیز آراء عرفانی آن بزرگمرد اختصاص دارد، در عین حال بر این باور هستیم که آنچه در این اثر آمده است تنها پرتوی از شخصیت عرفانی و عقلانی حضرت امام - و نه بررسی کامل و سزاوار آن حضرت - آن هم در حدّ توان نگارنده است.

در اینجا لازم است از تولیت آستانه حضرت آیه الله مسعودی، مدیر عامل انتشارات زائر جناب آقای فقیه میرزایی و مدیریت فرهنگی حجت الاسلام والمسلمین عباسی و خصوصاً برادر بزرگوار جناب حجة الاسلام والمسلمین آقای علی اشرف عبدی که سهم فراوانی در به ثمر رسیدن آثار این کنگره داشته اند و با راهنمایی ها و مساعدت های خود کنگره را به سامان رسانده و ما را سپاسگزار خود قرار دادند.

بر خود لازم می دانم که اذعان و اعتقاد قلبی خود را ابراز دارم که اگر توفیقات خدای متعال و عنایات کریمه اهل بیت علیهم السلام نبود، از برداشتن کوچک ترین قدمی در این راه عاجز و ناتوان بودیم.

و ما توفیقی الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب.

احمد عابدی

دبیر کنگره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پیشگفتار

«مردی از قم»

حضرت امام جواد ابن الرضا صلوات الله علیه از قیام «مردی از قم» خبر داد که پرچم دار معنویت و عدالت در آخر الزمان باشد. و به راستی او انسان برینی است ملکوتی، که از ارض ناسوت برخاسته و تا اوج سماوات ارواح پر کشیده است. این «رجل من اهل قم» نظاره گر جبروت است که با کنار زدن حجابهای نورانی و ظلمانی مسند نشین مقام «تمکین» و صدر نشین منزل «انقطاع الی الله» است، و او جز حضرت آیه الله العظمی امام سید روح الله موسوی خمینی نیست که عارفی و ارسته بود و توانست به خوبی بین زهد عرفانی و حضور در عرصه جامعه و سیاست جمع کند. او در دنیا بود اما هرگز به آن آلوده نشد، و مصداق «جزناها و هی خامده» گردید. اگر حوزه علمیه قم تنها دست رنج و دست آوردش تربیت چنین «مرد الهی» باشد لکفی بها فخرأ. امام خمینی علیه السلام خود را قومی دانسته و به آن افتخار می کند.

من هر جا باشم قومی هستم و به قم افتخار می کنم دل من پیش قم است و قمی.^(۱)

امام خمینی علیه السلام محصول حوزه قم و نتیجه عنایات حضرت بنت باب الحوائج الی الله علیهما السلام است. و بر ما لازم است که به بررسی و شناخت افکار و اندیشه های ایشان همت گماریم. گرچه در سالهای اخیر اندیشه های سیاسی و اجتماعی امام مورد توجه قرار گرفته و آثار ارزشمندی در این زمینه نگارش یافته اما در مورد مهمترین بُعد از ابعاد وجودی آن مرد بزرگ یعنی عرفان و معنویت و تهذیب نفس کمتر قلم زده شده است. در حالی که نگارنده به جرأت ادعا می کند که حضرت امام در ابتکارات

و نوآوری‌های عرفانی و ید بیضائی که در این فن داشته تنها با شیخ اکبر و بزرگترین چهره عرفان قابل مقایسه است.

آثار عرفانی امام، سخنرانی‌ها و اعلامیه‌های ایشان مملو از مسائل ذوقی است که حکایت از گذر از هفت شهر عشق دارد و ضرورت توجه به این وجهه وجودی حضرت امام ضرورتی دوچندان دارد که امید است اثر حاضر قدمی هرچند کوچک در این زمینه باشد.

آنچه اینک در دست دارید مجموعه‌ای از مقالات متعددی است که به ابعاد عرفانی حضرت امام پرداخته و قبلاً نیز در مجلات مختلف نشر یافته‌اند و این جمع پریشان اینک می‌تواند تلاشی در جهت نشان دادن نوع نگرش مکتب قم به ذوقیات عرفانی باشد که تنها در حد بضاعت اندک نگارنده منعکس شده است، کتاب حاضر تجلی پرتوی اندک از جمال و جلال عرفانی حضرت امام خمینی علیه السلام - که پرورش یافته مکتب قم است - را به تشنگان معنویت اهداء می‌کند و اینک ضمن مجموعه آثار کنگره بزرگداشت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام به خوانندگان محترم تقدیم می‌گردد. امید آنکه مورد قبول درگاه احدیت باشد.

و ما توفیقی الا بالله، علیه توکلت و الیه انیب

احمد عابدی

دبیر کنگره